

ВЗАЄМОДІЯ МИСТЕЦТВ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

В статье раскрываются особенности взаимодействия искусств в процессе изучения музыкально-инструментальных дисциплин. Определяется значимость метода художественных аналогий для художественно-педагогической интерпретации музыкальных произведений.

Ключевые слова: взаимодействие искусств, музыкально-инструментальная подготовка, художественно-педагогическая интерпретация, ассоциативное мышление.

The article describes the features of the interaction of arts in the process of learning music and instrumental disciplines. Determined the significance of the method of artistic analogies for artistic and educational interpretation of music Artwork.

Keywords: interaction of art, music and instrumental training, and teaching art interpretation, associative thinking.

Творча діяльність учителя музики зумовлюється специфікою музично-педагогічної діяльності, яка передбачає наявність інтерпретаційних умінь і здатності до адекватного відтворення художнього образу. Визначну роль у цьому процесі відіграють музично-виконавський досвід, знання, інтелект, володіння засобами художньої виразності й багатством асоціативного фонду.

Відомо, що музично-виконавська діяльність є творчим художньо-інтерпретаційним процесом, основним механізмом якого є асоціативне мислення. Завдяки йому стають доступними цілісні враження про предмети і події матеріальної дійсності, переживається саме конкретизація, яку отримує твір у свідомості сприймача [6, с.15].

Інтерпретація, зазначає Г.Падалка є основним видом художньої діяльності у виконавських мистецтвах. Процес мистецької інтерпретації містить не тільки відтворювальні, репродуктивні аспекти, а й значний потенціал виявлення творчого ставлення до твору. Виконавцю, підкреслює науковець, слід не лише заглибитися в авторське відчуття образу та якомога повніше передати його у власному трактуванні, а й виявити власне розуміння тексту, виявити власні почуття, передати особливості власного сприйняття того, що створив автор [3, с.190].

Питання музично-виконавської інтерпретації як однієї з найактуальніших проблем музично-виконавської діяльності розглядаються у наукових працях Б.Асаф'єва, М.Давидова, Г.Когана, К.Мартінсена, Г.Нейгауза, С. Фейнберга та ін., висвітлюється у фундаментальних музикознавчих, психолого-педагогічних дослідженнях О. Бодіної, Л.Виготського, Є.Гуренка, Н. Корихалової, О.Костюка, В.Медушевського, Є.Назайкінського, О.Олексюк, О.Рудницької, А.Сохора, О.Щолокової, Н.Яранцевої.

Теоретичні концепції щодо структуризації, внутрішніх механізмів й змісту художньо-інтерпретаційного процесу, що розробляються й досліджуються в їх наукових працях, містять визначення художньої інтерпретації як особливої духовно-практичної діяльності, у складній інтегративній структурі якої діалектично взаємодіють інтелектуальні та емоційні реакції, співпереживання, ідентифікація й співтворчість; вони відзеркалюють динаміку емоційних реакцій «від безпосередньо-чуттєвих виявів до вищих емоцій естетичної насолоди, різнобарвну гаму витончених емоційних переливів та яскравих афективних спалахів, предметних почуттів і ледь помітних настроїв» [4, с.54];

Саме внаслідок складної творчої взаємодії емоційно-інтелектуальних процесів, асоціативно-образного мислення інтерпретатора, вмінь знаходити різні зв'язки в цілісному художньому об'єкті стає можливим процес співпереживання, проникнення й «вживлення» в художній образ, інтеріоризація художнього змісту, повноцінного діалогового спілкування з автором твору (Є.Басін, М.Бахтін, М.Каган).

Процес музично-виконавської інтерпретації пов'язаний з переходом від перцепції музичної інформації до освоєння її виразно-сміслових значень. Тому в роботі над художнім образом необхідно формувати художньо-інтерпретаційні уміння, пов'язані з аналізом засобів музичної виразності, порівняння конкретного музичного твору з іншими мистецькими творами, внаслідок чого відбувається розв'язання художніх проблем, об'єктивне розуміння художнього тексту, закріпленого у системній структурі засобів виразності музичного твору.

У художньо-інтерпретаційному процесі значну роль відіграє асоціативний комплекс, що утворюється з минулого досвіду особистості (життєві асоціації), досвіду особистісного спілкування з музичними творами (художні асоціації), а також з музично-виконавського досвіду (художні та міжхудожні асоціації), котрий визначає конкретизацію й розуміння художнього твору, ступінь оволодіння інтонаційно-образним змістом та активність організації художньо-інтерпретаційного процесу.

Ідея комплексного виховання, використання синтезу мистецтв не нова. Вона була важливим етапом у процесі музично-виконавської підготовки вчителя і розроблялась у педагогічних ідеях відомих композиторів-педагогів кінця XIX – початку XX ст: М.Лисенка, М.Леонтовича, С.Смоленського, К.Стеценка, В.Верховинця, Б.Яворського, які втілювали нові форми й методи музичного навчання, спрямовані на формування самостійності художнього мислення, емоційного сприйняття й адекватного оцінювання музичних творів. Так, М. Лисенко створив оригінальну систему комплексної музичної освіти, у якій пропонував доповнювати пісенний матеріал історичними відомостями про конкретний музичний твір, використовувати сценічні дієства, ігри, елементи хореографії, що сприяє розвитку творчої, емоційно-образної та артистичної сфер особистості.

Привертають увагу педагогічні ідеї К.Стеценка, котрі містять питання про активізацію творчих завдань, здійснення контролю за самостійною роботою, впровадження новаторських методів навчання, спрямованих на розвиток аналітичного мислення. Серед них визначимо метод, побудований на кореляції слухового й зорового аналізаторів (графічного зображення гам, «сходінка», «драбинка»), що надалі знайшов свій розвиток у праці болгарського педагога Б.Трічкова й відомий як «болгарська стовбиця».

Теорію поєднання кольору й звучання як однієї з найважливіших умов цілісного сприйняття музичного образу розробив М.Леонтович. Розкриваючи роль асоціативного мислення в процесі музичного сприйняття, композитор підкреслював важливість викладання музики в єдності з іншими видами мистецтва, зокрема живописом, а також з науковими та загальнохудожніми знаннями [1].

Відомий педагог С.Смоленський, у своїй теорії музичного навчання визначив принципи «емоційного мислення», розкрив передумови для створення атмосфери емоційної зацікавленості як основи формування самостійності музичного мислення особистості [2, с.104].

На сучасному етапі проблема використання взаємодії мистецтв, її значення в розвитку особистості розкривається в працях Л.Масол, Г.Падалки, Т.Стратан-Артишкової, Г.Шевченко, О.Щолокової, Б.Юсова та ін.

Використання взаємодії мистецтв у процесі музично-виконавської інтерпретації спрямовується на відтворення адекватної психологічної моделі художнього образу у свідомості інтерпретатора-виконавця, на «входження» в простір художньої реальності, творче осмислення запропонованого автором життєвого матеріалу, що призводить до інтеріоризації ідейно-образного змісту, вдосконалення специфічних ознак художньої емпатії, уяви, механізму асоціативності, уможливує активізацію усіх сфер самовияву особистості, вдосконалення характерних особливостей художньо-інтерпретаційного процесу [5].

Метод художніх аналогій передбачає порівняльний аналіз виконуваного твору з іншими, аналогічними до нього за своїм художньо-образним змістом, знаходження асоціативних зв'язків за спільністю жанрово-стильових особливостей мистецьких творів (розкриття художньої картини світу, єдність світосприймання авторів, їхнього творчого методу, способу художнього пізнання, схожість засобів емоційно-образного вираження).

Суттєвого значення набувають «міжхудожні» асоціації, які сприяють розширенню меж образних уявлень виконавця. Це дає змогу в процесі художньої інтерпретації (на етапі первинного проектування художнього образу) використовувати художні аналогії (порівнювати, зіставляти або доповнювати певний художній образ художніми образами інших мистецтв).

Виникнення різного роду асоціативних зв'язків впливає на розвиток когнітивно-розумової та емоційно-почуттєвої сфер, активізує особистісні якості виконавця (уяву, фантазію), сприяє його «вживанню» в художній образ, й опосередковано.

Робота над відтворенням художнього образу передбачає ґрунтовний аналіз засобів музичної виразності (мелодія, темп, динаміка, тембр, гармонія, тембр), використання художніх аналогій, тому на певному етапі вивчення музичного твору розумне й вчасне застосування взаємодії мистецтв сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери особистості, асоціативно-образним уявленням, здатності до емпатійного перевтілення. Так, у процесі вивчення поліфонічних творів М.Чюрльоніса доцільно розповісти, що у своїй творчості композитор використовував музичну форму фуги й на певному етапі своїх пошуків у живопису втілює її композиційні принципи у своїй картині (демонструється композиція М.Чюрльоніса «Фуга»). Аналізуючи картину, слід звернути увагу студентів на чітко виражені ритмічні повторення, акценти, рух тональних та кольорових гам, лінійний графічний ритм, аналогічний музичному, що загалом створює її своєрідність та оригінальність. Слід також підкреслити, що композиція «Фуги» розвивається за трьома чіткими горизонтальними ярусами, кожен з яких є самостійним – «зі своєю землею», «своїми деревами», «своїм небом». Ритмічний пульс, пластичні мотиви у всіх ярусах повторюються, варіюються в нових з'єднаннях і зіставленнях, пов'язуються в одне ціле вертикальними формами й лініями, – усе як у поліфонічній музиці, де самостійний мелодичний розвиток кожного голосу водночас осмислено взаємодіє з іншими, створюючи таким чином цілісність твору та образу.

Аналізуючи картину, студенти за допомогою викладача розкривають поняття «пластична мелодія», «гра форм», «основна тема», «гармонія», «імітаційний склад», «дзеркальне відображення», узагальнюють, що художник-композитор передає образ «великої симфонії світу», своєю пластичною мовою виражає почуття й ставлення до природи, до навколишньої краси, поєднує музику і живопис у цілісному художньому образі.

Отже, цілеспрямований вплив на формування художньо-інтерпретаційних умінь студентів засобами взаємодії мистецтв сприяє формуванню музично-виконавської компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва і спрямовується на досягнення таких педагогічних цілей: спроектувати художній образ музичного твору у відповідному художньому контексті, залучити студентів до процесу спільної творчості, вплинути на розвиток їхнього духовного світу засобами різновидів мистецтва у процесі музично-інструментальної підготовки.

Література

1. **Иванова Л.** Эстетическая направленность светомузыки в педагогической деятельности Н. Д. Леонтовича / Л. Иванова // *Формирование эстетического отношения к искусству : в 6 т. Т. 2. Научно-педагогические основы формирования эстетического отношения к искусству / отв. ред. и сост. В. Бутенко.* – М. : АПН СССР, 1991. – С. 190–192.
2. **Михайличенко О. В.** *Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія* / О. В. Михайличенко. – Суми : Наука, 2004. – 210 с.
3. **Падалка Г. М.** *Педагогіка мистецтва : (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін)* / Падалка Г. М. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
4. **Рудницька О. П.** *Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя* / Рудницька О. П. – К. : КДП, 1992. – 96 с.
5. **Стратан-Артишкова Т.Б.** *Музичне мистецтво в контексті художньої культури* / Т.Стратан-Артишкова. – Кіровоград, 2012. – 284 с.

6. **Щолокова О. П.** Проблема якості вищої музично-педагогічної освіти в контексті системного аналізу / О. П. Щолокова // *Наук. записки НДУ ім. М. Гоголя. Психол.-пед. науки.* – 2008. – № 4. – С. 16–19.

7. **Яранцева Н. О.** Творчий характер художнього сприйняття / Н. О. Яранцева. – К., 1979. – 21 с.

УДК 378.016:785.1

С. В. Грозан

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРАТИВНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статье раскрыты педагогические условия реализации интегративных связей инструментально-исполнительских дисциплин в процессе подготовки студентов-музыкантов к работе в общеобразовательных учебных заведениях.

Ключевые слова: интеграция, инструментально-исполнительская деятельность, профессиональная подготовка, междисциплинарное взаимодействие.

In the article the pedagogical terms of realization of integral connections of instrumental-performance disciplines are reflected in the process of preparation of students-musicians in general establishments education.

Keywords: integration, instrumental-performance activity, professional preparation, discipline cooperation.

Сучасна система вищої педагогічної освіти орієнтується на нове соціальне замовлення – заміну освітньої парадигми просвітительства на парадигму культуротворчості і культуросвіченості, а тому передбачає поруч з диференціацією активне впровадження інтеграційних процесів у навчання, які набувають особливого значення за умов інформаційного переважання сучасного навчально-пізнавального процесу.

Завдання інтеграції змісту навчання полягає в об'єднанні всіх або майже всіх його ланок у цілісну дидактичну систему, що сприятиме засвоєнню студентами комплексу фундаментальних і гуманітарних знань, які майбутній учитель музики зможе творчо використати у своїй професійній діяльності.

Упровадження інтеграційних процесів у навчально-виховний процес підготовки майбутніх учителів музики передбачає: визнання значущості не лише змісту навчального матеріалу, а й логічних зв'язків між елементами цього змісту; формування у студентів цілісної системи знань з музичного мистецтва; забезпечення фундаментальності отриманих знань, розробку критеріїв включення нових відомостей у зміст фахової підготовки майбутніх учителів; застосування адекватних форм, методів і засобів навчання; розвиток професійних та особистісних якостей майбутнього вчителя, його творчості.

Поняття “інтеграція” сьогодні стає провідною багатогранною педагогічною категорією. Найбільш повно це підтверджують сучасні лінгвістичні та енциклопедичні джерела, надаючи різні – суспільні, політичні, економічні, філософські та інші значення цього поняття. Сучасні науковці (Безрукова В. С, Беляєва А. П., Козловська І., М., Собко Я. М. та ін..) розглядають інтеграцію як важливий важіль оптимізації кінцевого результату професійного навчання; підвищення ефективності і скорочення термінів оволодіння основами професійної майстерності майбутніми фахівцями [3, с. 56]; рух системи до великої органічної цілісності [8, с. 84].

Так, Безрукова В. С надає визначення педагогічної інтеграції як створення великих педагогічних одиниць на основі взаємозв'язку різних компонентів навчально-виховного процесу [2, с. 68-72]. Вони вважають, що інтеграція передбачає врахування багатоманітності ознак елементів, які інтегруються, причому в процесі накопичення кількісних ознак і